

KAOS ORTAMINDA (ÇAĞINDA) MEKÂN-İNSAN ETKİLEŞİMİNE BÜTÜNCÜL BİR BAKIŞ: EKOLOJİK TOPLUM PARADİGMASI

Mehmet Ali ÇELİK*
Ali Ekber GÜLERSOY**

ÖZET

İnsanlık, yerleşik yaşama geçişinden günümüze ideal mekânı ve insanı arama gayreti içerisinde. Bu arayış, günümüzde hayati bir boyuta ulaşmıştır. Kaos ortamı (çağı) olarak nitelenen 21. yüzyılda mekân-insan ilişkilerinin reformize edilmesi, hatta köktenci bir teori-pratik düzleminde dönüştürülmesi zorunludur. Murray Bookchin, içinde bulunduğumuz kaos ortamında mekân-insan etkileşimine bütüncül bir bakış açısı getirerek, yeni bir düzen inşasında insanlığa pusula olma potansiyeli taşıyan kuramcılardan birisidir. Bookchin, Ekolojik Toplum Paradigması ile küresel ekoloji krizinin kaynağını nerede görmemiz gerektiğine işaret etmektedir ve ekolojyi talan eden bu krizden kurtulmanın çözümünü sunmaktadır. Toplumsal Ekoloji, rekabetten öte işbirliğini, tahakküm ve hiyerarşiden azade komünalizm ve ekolojik bakış ekseninde şekillenen bir toplumu öngörmektedir. Bu çerçevede mekân-insan ilişkilerini holistik bakış açısıyla irdeleyen Toplumsal Ekoloji veya Ekolojik Toplum Paradigmasını ana özellikleri açısından incelemek ve herhangi bir coğrafi mekânda uygulanabilirliğini tartışmak gereklidir. Bu araştırma; ekolojik kriz ve ekolojik toplum paradigması bölümlerinden oluşmakta olup, sonuç kısmında ise geleceğe yönelik tartışmalara ve mekân-insan etkileşimi çerçevesinde bazı önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mekân-insan ilişkileri, Murray Bookchin, ekoloji felsefesi, ekolojik toplum paradigması, kaos çağı, iklim değişimi, biyosferik kanser.

(A Holistic Outlook on Space-Human Interaction in Chaos Atmosphere (Age): Ecological Society Paradigm)

ABSTRACT

Humanity has been in a struggle for searching ideal space and human from its sedentary until today. This searching has reached a vital dimension at the present time. It is mandatory for space-human relationships in 21st century which is described as chaos atmosphere (age) to be reformed, and event to be transformed along a radical theory-practice plane. Murray Bookchin is one of the theorists who have a potential for being a guide (compass) to humanity in building a new order, by bringing a holistic outlook on space-human interaction in chaos atmosphere within which we are. Bookchin points out where we should see Ecological Society Paradigm, and the source of global ecological crisis, and proposes a solution to weather this crisis which pillages the ecology. Social Ecology sets for collaboration beyond competition; and a society which takes shape along the axis of ecological view and a free-domination and -hierarchy communalism. Within this scope, it is necessary for Social Ecology or Ecological Society Paradigm, which addresses space-human relationships with a holistic outlook, to examine in terms of its main characteristics, and to discuss its feasibility in a geographical space. This study consists of sections of ecological crisis and ecological society paradigm, and as for in its result section, we included future discussions and some suggestions within the scope of space-human interaction.

Keywords: Space-human interaction, Murray Bookchin, philosophy of ecology, ecological society paradigm, chaos age, climate change, biospheric cancer.

* Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğretim elemanı, mehmet.ali.celikk@gmail.com

** Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesi, gulersoy74@gmail.com

Giriş

Kaos ortamının belirgin bir şekilde gün yüzüne çıktığı ya da patlak verdiği çağ olarak 21. yy., insan neslinin hiyerarşik ve ideolojik hegemonyasının kaosa evrilmesini ifade etmektedir^{1, 2, 3, 4, 5}. Söz konusu evrilme süreci, insan topluluklarını mekândan (doğal ortamdan) uzaklaştırmış ve yabancılaştırmıştır.

İnsanın doğaya yabancılaşması, ilk olarak toplumsal kriz daha sonra ise toplumdan ekolojiye doğru taşan ekolojik krize yol açmıştır. Ekolojik kriz atmosferden, hidrosfere ve nihayetinde biyosfere kadar çok geniş bir yelpazeye yayılmış sorunlar yumağı olarak anlaşılmalıdır. Peki, bu devasa sorunlar yumağının kaynağı nedir? Bu krizin kökenleri hangi tarihe dayanmaktadır?

Ekolojik krizin şiddetle hissedilmeye başlandığı 19. yüzyılda, toplum, söz konusu krizin karmaşıklığı ve etkilerinin çok boyutluluğu vb. gibi konularda gerekli bilince sahip değildir. Bu bilinç ancak kirlenme ve canlı türlerinin yok oluşunun had safhaya ulaşması ile gerçekleşebilmiştir. Bu bağlamda Marx: “*Halka cesaret vermek için, halkın kendisinden dehşete düşmesine yol açmak gerekir*” diyerek utanç, dehşet ve cesaret arasındaki bağa dair pek az kişinin farkına vardığı çok önemli bir analizde bulunmuştur. Nitekim günümüzde çevre ile ilgili problemler dehşet verici bir boyuta ulaşmıştır. İnsanların ekolojik krizin tüm yıkıcılığı ile karşılaşması beraberinde çözüm yollarının tartışılmasına neden olmuştur. Böylelikle ekolojik yıkımla mücadele etmek için 19. yüzyılın ikinci yarısında ekoloji hareketleri ve 20. yüzyılın son 20-25 yıllık döneminde ise ekoloji akımları ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerin ve akımların genelinde mekân-insan etkileşiminin siyasal, ekonomik ve tarihsel bütünselliği göz ardı edilmektedir. Nitekim unsurları parçalara bölerek yapılan ekososyopolitik analizler gerçekçilikten, çözüm önerileri de sorunu çözmekten uzaktır. Bu çerçevede, ekolojik krizin kaosa dönüştüğü 21. yy.’da Bookchin’in öncülüğünü yaptığı

¹ Alvin Toffler, *Yeni Güçler Yeni Şoklar*, Çev. B. Çorakçı, Altın Kitaplar, İstanbul, 1992, s. 74-75.

² İlya Prigogine, *Kesinliklerin Sonu*, Çev. İ. Şener, İzdüşüm Yayınları, İstanbul, 2004, s. 17.

³ E. Gülay Er, *Siber Kültürde Bedenin Görsel Sunumu: SerialExperiments Lain Adlı Anime Üzerine Bir Çözümleme*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 36, İstanbul, 2009, s. 71-91.

⁴ Bahtinur Mönğü, *Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (2), Erzurum, 2013, s. 27-36.

⁵ Ulaş Bingöl, *Shakespeare’i Kanon Yapabilmek*, HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of AcademicLiterature], 1 (1), Diyarbakır, 2015, s. 39-54.

Ekolojik Toplum Paradigması, mekân-insan ilişkiseliliğine bütüncül bir bakış açısına sahip olması açısından dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede, Toplumsal Ekoloji veya Ekolojik Toplum Paradigmasını ana özellikleri açısından incelemek ve herhangi bir coğrafi mekânda uygulanabilirliğini tartışmak gereklidir. Söz konusu nedenlerle bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmada genel olarak betimsel yöntem, gerekli görülen kısımlarda ise içerik analizi ve tartışma yöntemleri kullanılmıştır.

1. Ekolojik Kriz

1.1. Tanım ve Kapsam

Doğal ortam (*birinci doğa=insandışı doğa*) ve toplumsal faaliyetler (*ikinci doğa=insanî doğa*) arasında karmaşık, dinamik ve simbiyotik bir ilişki düzeni vardır. Doğal ekosistemler ile toplum arasında bütünsel ve bir denge üzerine kurulu ilişkiler, esas olarak mücadele diyalektiğine dayanır. Bir ot topraktaki besin maddelerine ihtiyaç duyarken, bir böcek ota, bir kuş da böceğe bağımlıdır. Bu döngüde karşılıklı ve dinamik bir ilişki söz konusudur.

Niceliksel büyümeye endeksli kapitalizm (*sanayi uygulamaları için yeni teknolojiler yaratılması vb.*), doğal döngülerin alt üst olmasına (*toprağın, havanın, suyun ve diğer canlıların olumsuz etkilenmesine*) neden olmuştur. Her ne kadar biyo-teknolojiyle bazı yapay türler geliştirilse de, bunların evrim sürecini yaşamış doğal türlerin yerini alması imkânsızdır⁶. '*Ekolojik Kriz*', son iki yüzyılda baş döndürücü bir hızla değiştirilen doğal ortam şartlarına ayak uyduramayan canlıların ayıklanmasına, başka bir ifadeyle yok olmasına neden olmaktadır. Sürekli iktisadi büyümenin sonuçlarını ifade eden bu süreç, sınır değerlerin aşılmasını, ekolojik krizi, yani organik toplum yapısından uzaklaşmayı ifade etmektedir. Doğal ortamın kurallarını dikkate almayan, madde-enerji dönüşümlerinin önüne geçmeye çalışan insan, kendisine ikinci bir doğa oluştururken, birçok canlının doğal mekânlarından ayrılmasına, yok olmasına, doğal döngülerin aksamasına yol açmıştır. Nitekim kitlesel balık ölümleri, buzul alanlarındaki heyelanlar; çığlar, seller, orman ağaçlarının ölümleri, CO² miktarındaki yükselmeler; ozon tabakasındaki seyrelme, deri kanseri vakaları vb. söz konusu krizin sonuçlarını yansıtmaktadır. Bu açıdan "sürekli büyüme" veya bunun günümüzdeki cilalı ifadesi olan "sürdürülebilir kalkınma", ekolojik krizi (*anti-*

⁶ Ahmet Mutlu, *Ekolojideki Kaos*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7 (2), Ankara, 2006, s. 181-199.

ekolojik uygulamaları) tanımlayamadığı gibi “çevre korumacı” yaklaşımlar da sorunu ertelemekte veya maskeleymektedir.

Ekolojik kriz, Slavoj Žižek’e göre “yeryüzünü mahşeri bir sıfır noktasına taşıyan dört atlıdan biridir”⁷. Noam Chomsky’e göre ise “nükleer felaketle birlikte tüm biyosferin sonunu getirme potansiyeli taşıyan iki tehlikeden birisidir”⁸. Ekolojik bozulma geçmiş dönemlerde de lokal olarak etkili olmuş, ancak küresel boyuta ulaşmamıştır. Nitekim Pasifik Okyanusu’nda Easter Adası’nda yaşayan Polinezyalılar orman kaynaklarını tükettiklerinde hem ekosisteme hem de kendilerine zarar vermişlerdir. Yukarı Mezopotamya’da mümbit hilal bölgesinde ise toprağın aşırı ve bilinçsiz kullanımı Sümer Medeniyeti’nin çöküşünde önemli bir rol oynamıştır.

Chomsky’nin ve Žižek’in de belirttiği gibi, çevresel felaketler nedeniyle ekolojik sistem ve dolayısıyla tüm canlı ortamı yok olma riski ile karşı karşıyadır. 20.yy’ın hemen başında ortaya çıkan söz konusu sorun, geçmişteki krizlere benzemeyen ve her geçen gün büyüyen bir krizdir. Her şeyden önce, bu kriz daha öncelikler gibi kısa sürede aşılabilecek türden değildir. Diğer bir ifadeyle ekolojik kriz, ekonomik kriz gibi aşılabılır, yönetim krizi gibi gelip geçici, sınır krizi gibi denetim altında tutulabilir bir sorundan daha derin, daha uzun soluklu ve daha karmaşık sorunlar yumağıdır⁹. Kısacası, günümüzde yaşanan ekolojik kriz küresel ölçeklidir. Başka bir deyişle dünya “küreselleştikçe” sorunlar da küreselleşmektedir.

Peki söz konusu ekolojik kriz bir anda mı ortaya çıkmıştır? Yoksa uzun bir tarihsel kökeni var mıdır? Bu sorunun cevabı için Bookchin’e kulak vermek gerekir. Bookchin söz konusu ekolojik kriz fenomeninin günümüzde patlak vermesine karşın, kökenlerinin çok eskilere dayandığını belirtmektedir. Geçmişten günümüze hiyerarşi ve tahakkümün İlk Çağ’da ticari formdan, Orta Çağ’da zanaatkâr forma, günümüzdeyse endüstriyel forma ve nispeten enformasyon formuna evrilmesi, beşerî mekân ile doğal mekânın uyumunu güçleştirmiş ve sürekli ertelemiştir¹⁰. Diğer bir deyişle

⁷ Slavoj Žižek, *Ahir Zamanlarda Yaşarken*, Çev. E. Ünal, Metis Yayınları, İstanbul, 2011, s. 12-13.

⁸ Noam Chomsky, *Syriza ve Podemos, Çevre Ülkeleri Sıkboğaz Eden Neo-liberal Saldırıya Karşı Bir Tepkidir*, <http://alternatifsiyaset.net/2015/04/07/chomsky-syriza-ve-podemos-cevre-ulkeleri-sikbogaz-eden-neoliberal-saldiriya-karsi-bir-tepkidir/>, son, 2015, Erişim Tarihi: 26.01.2016.

⁹ Ruşen Keleş, Can Hamamcı ve Aykut Çoban, *Çevre Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara, s. 31.

¹⁰ Murray Bookchin, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013a, s. 80-81.

insanlığın doğayı sömürmesi ve hükmü altına almaya çalışması yanında kendi türü üzerinde de hiyerarşik bir sömürü ve tahakküm düzeni oluşturması ekolojik krize yol açmıştır. Söz konusu tahakküm kapitalist sistem içerisinde daha da vahşileşmiş ve bir noktadan sonra kanıksanmaya başlamıştır. Unutulmaması gereken diğer bir nokta ise ekolojik krizin sadece *birinci doğayla* sınırlı olmadığı gerçeğidir. Toplumdan soyutlanarak açıklanmaya çalışılan ve adına çevre sorunları denilen kriz süreci, doğayı etkilediği gibi toplumu da etkilemiştir. Nitekim tahakkümün en gelişkin ve kurumsallaşmış hali olan devlet, sadece doğaya değil topluma da ciddi darbeler vurmuştur. Çıkar odaklarının sürekli ve yükselen düzeyde kâr elde edebilmeleri, devletin hiyerarşi ve tahakkümü toplum üzerinde uygulamasıyla mümkündür. Kâr üzerine şekillenen doğa-toplum ve devlet ilişkileri, toplumu var eden ahlaki ve vicdani değerlerin içini boşaltmış ve yozlaştırmıştır. Hareket alanı daralan ve doğası gereği özgür olması gereken bireyler, yaratıcılığını, vicdanını ve birlikte yaşam ideallerini yitirmiştir. Başka bir deyişle insanı insan yapan özellikler parçalara ayrılmış, tanınmaz hale gelmiştir. Böyle bireylerden oluşan toplumda doğa sevgisi, toplumsallık bilinci, sorumluluk duygusu ve vicdanın gelişmesi oldukça zordur. Bunun yanında ekolojik krizi iliklerine kadar hisseden birey, aynı zamanda vazgeçilmez bir tüketim nesnesi konumundadır^{11, 12}.

Ekolojik krizin bir diğer boyutu ise önceki kuşağın ürettiği nükleer ve biyolojik silahların kullanılması durumunda yaşanabilecek bir yok oluşturma. Hiyerarşi ve tahakkümle beslenen kapitalist ve otoriter güçlerin söz konusu barbarlığı, biyosferin topyekûn çöküşüne yol açabilecektir. Ekolojik krizin bir diğer yönü de kapitalizmin söz konusu krizi daha da derinleştirmesidir^{13, 14}.

1.2. Ekolojik Krizin Kaynakları

Biyosferin her tarafına yayılmış kanser, atmosferdeki gazlardan, bitki ve hayvan ekosistemine kadar tüm yaşam alanlarına sıçramıştır.

¹¹ Barry K. Gills, *Dünya Sistemindeki Hegemonik Geçişler*, Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills (Der.), *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?* Çev. E. Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 235-275.

¹² Barry K. Gills ve Andre Gunder Frank, *Dünya Sistemindeki Çevrimler, Krizler ve Hegemonik Değişiklikler (MÖ 1700-MS 1700)*, Frank, A.G. ve Gills, B.K. (der.), *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?* Çev. E. Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 283-370.

¹³ Murray Bookchin, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013a, s. 72-76.

¹⁴ Murray Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013b, 139-168.

Örneğin, 20. yy.'ın hemen başlarındaki hayvan türü kaybı, son iki bin yılda yok olana eşittir. Ekoloji üzerindeki talan böyle devam ederse, her 6 türden 1 tanesi içinde bulunduğumuz yüzyılın sonunda ortadan kalkacaktır. "Her şeye karşın kalkınma ve büyüme" anlayışı yeryüzündeki biyolojik ve genetik zenginliği yok etmektedir¹⁵. Söz konusu ekolojik sorunların, doğal felaketlere dönüştüğünü ve insan üzerinde olumsuz sonuçlar yarattığının fark edilmesi, son asırda doğayı insandan veya doğadan insanı koruma adına yeni siyasi ve ekolojist akımlar ortaya çıkarmıştır¹⁶. Sığ Ekoloji, Derin ekoloji, Eko-Feminizm, Eko-Sosyalizm ve Ekolojik Toplum Paradigması bunlardan bazılarıdır. Bu akımların ortaya çıkışındaki temel sebep, doğaya uygulanan talana son vermek, çevre koşullarının iyileştirilmesini sağlamak, ekolojinin ve insanın bozulan yaşam dengesini yeniden sağlamaktır. Fakat bu akımlar, sorunun kaynağı ve söz konusu sorunların nasıl aşılacağı hususunda ayrışmaktadırlar.

Mevcut liberal kapitalist bakış açısından, çevre değerleri birer iktisadi kaynak olmaktan öte bir anlam taşımamaktadır. İnsan merkezli sömürücü ve metalaştırıcı bu bakışa göre doğal kaynakların bizatihi kendi ontolojilerinden kaynaklanan bir değerleri olduğu kabulü yoktur. Buna göre çevresel değerleri korumanın yegâne gerekçesi insan ihtiyaçlarını karşılamaktır. Diğer bir ifadeyle korunmaya değer olan, ancak insan için faydalı değildir¹⁷.

Nitekim mevcut sistemin yarattığı biyosferik kanserin günümüzde ne aşamada olduğunu gösteren örnekler aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- FAO'nun 2009 yılındaki tahminine göre, dünya nüfusunun yaklaşık 1 milyarı kronik açlık sorunu ile boğuşmaktadır¹⁸. Depolarda tonlarca yiyecek olmasına rağmen yaklaşık 1 milyar insan kapitalist pazar ekonomisi nedeniyle yiyeceğe ulaşabilmenin koşullarını kaybettiği için, kitlevi bir şekilde açlıktan kırılıp ölmektedir. Kıtlığın ortaya çıkacağı anlaşılınca yiyecek, kimi kesimlerce istif edilmiş dolayısıyla fiyatlar astronomik seviyelere ulaşmış ve parası olmayan telef olmuştur. Bir başka

¹⁵ Kivılcım Akkoyunlu Ertan, *Çevre Etiği*, Amme İdaresi Dergisi, 31 (1), Ankara, 1998, s. 131.

¹⁶ Ethemcan TURHAN ve Hande ATAY, *Ekosozyalizm Bugüne ve Geleceğe Dair Siyasi Bir Tahayyül*, Ayrıntı Dergi, (8), İstanbul, 2015, s. 137.

¹⁷ Coşkun Karaca, *Çevre, İnsan ve Etik Çerçevesinde Çevre Sorunlarına ve Çözümlerine Yönelik Yaklaşımlar*, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, (12), Adana, 2007, s. 21.

¹⁸ Mehmet Ali Çelik ve Murat Karabulut, *Yağış Koşullarının Antep Fıstığı (Pistacia vera L.) Biomas Aktivitesi ve Fenolojik Özelliklerine Etkisinin Uzaktan Algılama Verileri Kullanılarak İncelenmesi*, Türk Coğrafya Dergisi, (60), İstanbul, 2013, s. 37.

deyişle, açlıktan ölümlerin ardında yiyecek bulunmaması değil, insanların söz konusu sömürgeci düzende yoksulluk nedeniyle yiyeceğe ulaşamaması yatmaktadır¹⁹.

- Dünyadaki mevcut canlı çeşitliliğinin % 40'ının yaşadığı ve doğal zenginlik müzeleri olarak nitelenen sulak alanlar, ziraat ve sanayi süreçlerinin etkisinin artmasıyla geri dönüşü mümkün olmayan kalıcı hasarlara maruz kalmaktadır. Sözü edilen olumsuz süreç dünyanın ve Türkiye'nin de sulak alanlarını tehdit etmektedir. Türkiye'de yanlış yönetim ve kullanım uygulamaları ile son 40 yılda Marmara Denizi büyüklüğünde bir sulak alan, kuruma ve kirlenme gibi nedenlerle ekolojik işlevini yitirmiştir²⁰.

- 19. yüzyılın ortalarından beri, doğal değişebilirliğe ek olarak, ilk kez insan elinin iklime değdiği yeni bir sürece girilmiştir. Fosil yakıtların aşırı kullanımı, ormansızlaşma, arazi örtüsünde meydana gelen değişiklikler ve sanayi faaliyetleri ile atmosfere salınan sera gazlarının atmosferdeki birikimleri, sanayi devriminden bu yana hızla artmaktadır. Bu durum, doğal sera etkisini arttırarak, kentleşmenin (betonlaşmanın) de katkısı ile dünyanın yüzey sıcaklıklarının artmasına neden olmaktadır. Sera gazlarının ve aerosollerin etkilerini dikkate alan iklim modelleri, 2100 yılına kadar küresel ortalama yüzey sıcaklıklarında 1 ile 3.5 °C arasında bir artma ve buna mukabil deniz seviyesinde de 15-95 cm arasında bir yükselme olacağını öngörmektedir. Söz konusu belirsizliklere karşın, küresel ısınmanın sürmesi halinde, bazı bölgeler için ekstrem yüksek sıcaklıklar, taşkınlar, kuraklık olayları, onların doğal bir sonucu olan çalılık ve orman yangınları ile insan sağlığını ve ekolojik sistemlerin işlevselliğini de içeren bazı ciddi potansiyel değişiklikler olacağı tahmin edilmektedir²².

Yukarıda sözü edilen örneklerde görüldüğü gibi küresel hale gelmiş ekolojik sorunlar yumağı acilen çözüm beklemektedir. Bu sorunların çözümü, mevcut sistemle gerçekleşemez. Çünkü mevcut sistem bizzat sorunların

¹⁹ Zülküf Aydın, *Genetik Mühendisliği, Azgelişmiş Ülkelerde Yoksulluk ve Gıda Sorunu*, Toplum ve Bilim (85), İstanbul, 2000, s. 109.

²⁰ Akgün İlhan ve Nuran Yüce, *Türkiye'nin Sulak Alanları*, 2013, <http://akgunilhan.blogspot.com.tr/2013/01/tuz-golu-ve-flamingolar-dr.html>, Erişim Tarihi: 13.03.2016

²¹ Mehmet Ali Çelik, Yakup Kızılelma, Ali Ekber Gülersoy, Mehmet Denizdurduran, *Farklı Uzaktan Algılama Teknikleri Kullanılarak Aşağı Seyhan Ovası Güneyindeki Sulak Alanlarda Meydana Gelen Değişimin İncelenmesi (1990-2010)*, TurkishStudies, 8 (12), Ankara, 2013, s. 265.

²² Murat Türkeş, Utku M. Sümer ve Gönül Çetiner, *Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları*. Tesisat Dergisi, 52, İstanbul, 2000, s. 84.

kaynağıdır. Sorunun kaynağı, sorunun çözümü olamaz. *Dişinizi fırçalarken muslukları kısın, daha az su tüketen “eko-çamaşır ve bulaşık makineleri vb.” tercih edin, tasarruflu ampuller kullanın, toplu taşıma araçlarına binin* gibi söylemler mevcut sistemin kendini daha fazla yaşatması için toplumun ilgisini başka yöne çekmeye yöneliktir. Biyosferik krizin tek bir çözümü vardır; o da toplumun ve ekosistemin bağına yayılmış, doğanın ve insanın yaşam alanını her geçen gün daraltan kanserli sistemi bünyeden söküp atmaktır.

Ekolojik krizin kökeninde toplumsal sorunlar/krizler yatmaktadır. Yerleşik hayata geçişin ertesinde (Erken Neolitik Dönem’de), insanın nesneleşmeye başlaması veya nesne haline indirgenmesi, kadının, çocuğun, yabancıların vb.nin ötekileştirilmesine, hiyerarşik olarak kategorize edilmesine yol açmıştır²³. Tahakkümü elinde bulunduran toplumsal odaklar insanın birinci doğanın parçası olduğunu es geçerek, büyük ölçüde özgürlükten, ahlaktan ve vicdandan yoksun bir toplumsal yapı inşa etmişlerdir. İnsanın insan üzerindeki tahakkümü ve sömürsünden kaynaklanan bu yapı, doğanın da sömürülmesine ve tahakküm altına alınmaya çalışılmasına neden olmuştur. Böylelikle doğal evrim sürecinin bir parçası olduğunu unutan insan, üstün tür olduğuna inanmaya (veya inandırılmaya) başlamış ve kendisini var eden birinci doğanın yasalarını yok saymıştır. Üstün tür inancının aksine destekleyici bir tür olması gereken insanın, *trampa usulü alışverişten metalaştırılmış alışverişe* geçmesi doğal dengeleri alt üst etmiştir. Avrupa’da Rönesans ve Aydınlanma Çağı sonrasında doğaya ilişkin bilginin artması ve tekniklerin gelişmesi, ilkel birikim sürecindeki yoğunlaşma, devrim girişimlerinin başarısız olması gibi nedenler toplumsal hiyerarşinin daha da merkezileşerek ulus-devletlerin oluşmasına yol açmıştır. Bu duruma paralel olarak ticari kapitalizm baskın bir ekonomik sistem haline gelmiş ve kolonyal dönemde bütün dünyaya hâkim olmuştur. Sanayi devriminden günümüze, merkezileşmiş politik güç ile işbirliği içerisinde olan kapitalizmin birinci doğayı tahrip etmesi doğal evrimi sekteye uğratmıştır. İnsanın ve insan-dışı doğanın evrimi ve hayatta kalması için yaşamın kompleks bir ağ haline gelmesi, ilksel hayvan ve bitkilerin çeşitli biçimlere dönüşmesi gereklidir.

Her toplumsal sistem kendini sürdürebilmek adına yeniden üretim mekanizmalarına sahip olmak zorunda olduğu için kapitalizm, ekolojik krizi çözebilecek yetiden ve öngöründen uzaktır. Bilindiği gibi kapitalizm varlığını

²³ Murray Bookchin, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013a, s. 23-30.

sürdürebilmek için sürekli genişlemek ve sermayesini her yıl % 2,5-3 oranında büyütmek zorundadır. Sermaye birikiminin sürekliliğinde ortaya çıkabilecek herhangi bir kesinti, sermayenin değer yitirmesine neden olabilecek ve bu durum krize yol açabilecektir^{24, 25}. Oysa ekolojik kriz, sürekli olarak büyüyen bir üretim sisteminin doğanın kritik sınırlarını aşmasıyla ortaya çıkmaktadır^{26, 27, 28}. Ekolojik kriz, insanlarda beslenme ve solunum bozuklukları, kanser, akciğer ve kemik hastalıkları başta olmak üzere bazı hastalıkların yayılmasında da etkili olmaktadır. Kapitalizmin bu yöndeki olumsuz etkileri tüm dünyada hissedilmekle birlikte, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde hissedilen zarar diğerlerine oranla daha şiddetlidir²⁹.

Söz konusu sürecin semptomları, yok sayılamayacak kadar ciddilemiştir ki, Bookchin, ekolojik bunalımın toplumsal temellerine inilmediği ve ekolojik toplumsal düzen oluşturulmadığı takdirde, bir hileyle totalitarizm çağına sokulacağımızı ifade etmektedir³⁰.

1.2.1. Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı

Bookchin'e göre Erken Neolitik Dönem'de hiyerarşi ve insanın doğayı tahakküm altına alması söz konusu değildir. Nitekim organik toplumlar, dünyayı, her biri birlik ve uyum için vazgeçilmez olan çok sayıda farklı parçanın bir bileşimi olarak algılamışlardır. Organik toplumlarda, doğa yalnızca içinde yaşanan mekân olarak görülmediği gibi, toplumun katılımcı bir parçası olarak nitelendirilmiştir. Organik toplumlarda işbölümünün cinsiyet ölçütüne göre belirlenmesi, kas gücü fazla olan erkeğin üstünlüğünü de beraberinde getirmiştir. Bu işbölümünde annenin yavrusuna daha fazla zaman ayırması da etkili olmuştur. Böylelikle yetki alanı genişleyen erkek, hiyerarşik olarak kadına tahakküm etmeye başlamıştır. Hiyerarşinin ortaya çıkmasında gerontokrasinin de etkisi söz konusudur. Nitekim yaşlılar,

²⁴ David Harvey, *The Enigma of Capital: and the Crises of Capitalism*, Oxford University Press, Oxford, 2011, s. 197.

²⁵ Karl Marx, *Kapital Cilt I*, Sol Yayınları, Ankara, 1978, s. 230.

²⁶ Murray Bookchin, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013a, s. 9-46.

²⁷ Murray Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013c, s. 139-168.

²⁸ Murray Bookchin, *Toplumu Yeniden Kurmak*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013d, s. 35-56.

²⁹ Metin Altıok, *Ekolojik Kriz, Kapitalist Birikimin Sürdürülebilirliği, Gelecek ve Ütopya*, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, 1 (1), İstanbul, 2014, s. 91.

³⁰ Murray Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013b, s. 60.

toplumun vazgeçilebilir üyeleri olmaları nedeniyle her zaman bir güvensizlikle hareket etmişler ve yönetimde ayrıcalığa sahip olmuşlardır. Hiyerarşinin ortaya çıkışının temel nedeni konumundaki yaşlılar, topluluktaki yerlerini korumak için, bilgi birikimini kullanmışlardır. Yaşlıların söz konusu bilgelik pozisyonu, zamanla Şaman'ın büyüleriyle doğaya müdahale etmeye başlamasına dönüşmüştür. Bu şekilde, topluluğun doğa ile kurduğu bütünlük ilişkisindeki ilk yarılma ortaya çıkmıştır. Şaman, yaptığı büyülerin etkilerinden sorumlu tutulduğu için iktidarını topluluğun tamamı ile değil, ayrıcalıklı bir grup ile paylaşmıştır. Böylece ikinci doğanın ortaya çıkışında başat role sahip olan hiyerarşi, toplumsal yaşamın bir parçası olarak kendini göstermeye başlamıştır. Bu süreç, insanın doğayı tahakkümü altına almasıyla zirveye ulaşmıştır³¹.

Hiyerarşik toplumlardan sınıflı toplumlara geçiş, maddi ve öznel olmak üzere iki düzeyde gerçekleşmiştir. Maddi kayma, şehrin, devletin, otoriter bir tekniğin ve örgütlü bir piyasa ekonomisinin gelişimiyle kendini gösterirken, öznel kaymalar baskıcı değerler etrafında kendini göstermiştir. Kentin yarattığı geniş toplumsal düzenleme, toprağın ve doğal kaynakların ortak mülkiyetinin yerini özel mülkiyetin almasına neden olmuştur. Kaynakların mülkiyetine ve işlenmesine dayalı kategoriler şeklinde ortaya çıkan sınıflar, statüye dayalı geleneksel hiyerarşilerden ekonomik hiyerarşilere evrilmişlerdir. Sınıflı toplumlara geçişin ikinci düzeyi olarak beliren öznel düzey, baskıcı aklın hâkimiyetini ortaya çıkarmıştır. *Böylesi bir ortamda eskiden topluluğun bir parçası olarak görülen doğa, cezalandırıcı bir doğaya dönüştürülmüştür.* Bu durum toplumun doğa ile kurduğu bütünlük ilişkisinde bir diğer yarılmaya neden olmuştur. Söz konusu yarılmının mekânı olan şehir, kutsal alan ile doğal dünya arasındaki sınırın çizilmesi bakımından belirleyici bir rol oynamıştır. Bir zamanlar herkese açık topraklar ve ürünler, şaman aracılığıyla isteklerini, ihtiyaçlarını ve emirlerini bildiren doğaüstü bir tanrının ihsanları olarak görülmeye başlanmıştır. Doğa ile doğaüstü arasında yaratılan bu ayrımla "ruhani tabaka", ayrıcalıklı bir sınıfa dönüşmüştür. Sınıflı toplumlara geçiş de, öznel alandaki değişiklikler kadar zorlayıcı olmasa da, tekniğin de rolü söz konusudur. Kapitalist toplumlar için teknik önemli bir fonksiyona sahip olmakla birlikte doğa üzerindeki yıkıcı etkisi, hâkim sınıfın tahakküm anlayışıyla ilgilidir. Bilindiği gibi teknik, toplumsal yaşamın içinde belirginleşen kurumlarla birlikte anlam kazanmaktadır. Toplumsal değerleri ve insanı meta olarak gören yarışmacı

³¹ Hakan Reyhan, *Ekolojik Emperyalizm Kuramına Giriş: Biyopolitik Bir Kavramsallaştırma*, Hakan Reyhan, Ahmet Mutlu, H.Hüseyin Doğan, Ayşen S. Reyhan (Der.), Sosyal Çevre Bilimleri, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, s. 491-525.

zihniyetin elindeki teknik, doğa üzerinde yıkıcı bir etki yaratmaktan öteye gidememiştir. Bu haliyle kapitalizm, kendisinden önceki doğa toplum ayrımını onayladığı gibi, doğanın talanını da toplumun temel yasası haline dönüştürmüştür^{32, 33, 34, 35, 36, 37}.

1.3. Ekolojik Krizin Sorumlusu Bütün İnsanlık mıdır?

“Ekolojik krizin sorumlusu insan mıdır?” sorusuna en kapsamlı yanıtı Bookchin vermektedir: “*günümüzde insanlık durumunu derinden değiştirebilecek toplumsal olanakların önünü açan ya da engelleyen, teknikten çok kültür, emekten çok bilinç, sınıflardan çok hiyerarşi olmuştur*”³⁸.

Bookchin’e göre, “Ekolojik krizin sorumlusu insan türüdür” demek siyasal miyopluktur. Çünkü insan ikincil toplumda tek bir kavram ile ifade edilemez. İkincil toplumda insan demek tüm cinsiyetleri, sınıfları, renkleri, ırkları bir arada ele almak demektir. Ekolojik krizin sorumlusu insan demek; açlıktan ölen Etiyopyalı çocuklar ile şirket baronlarını ekolojik krizin çıkışında aynı derecede kabahatli görmektir. Kuşkusuz insanlar memeli bir tür olmaları açısından ayılar, kurtlar veya çakallardan farksızdır: ancak ikinci doğanın insanlar arasında yarattığı hiyerarşileri ve sınıf ayrımlarını göz ardı etmek, insanlığın hiçbir suretle ulaşamadığı bir ortaklık yanılması yaratmak anlamına gelir.

İnsan türüne ilişkin bu genel görüş, genç ile yaşlıyı, kadın ile erkeği, yoksul ile zengini, sömürülenlerle sömürenleri, renkli ırklarla beyaz ırkları toplumsal gerçeklikle bağdaşmayan bir şekilde eşit düzeye yerleştirir. Herkes, farklı yükümlülükler taşıması gerektiği halde, gezegenimizin sorunlarından aynı ölçüde sorumlu tutulur. Bunlar yanında mistik

³² Murray Bookchin, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013a, s. 9-46.

³³ Murray Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013b, s. 55-81.

³⁴ Murray Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013c, s. 139-168.

³⁵ Murray Bookchin, *Toplumu Yeniden Kurmak*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013d, s. 35-56.

³⁶ Murray Bookchin, *Kentsiz Kentleşme, Yurttaşlığın Yükselişi ve Çözülüşü*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 35-52.

³⁷ Murray Bookchin, *Kentsiz Kentleşme, Yurttaşlığın Yükselişi ve Çözülüşü, Geleceğin Devrimi*, Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi, Dipnot yayınları, Ankara. 2015, s. 65-78.

³⁸ Murray Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013c, s. 154.

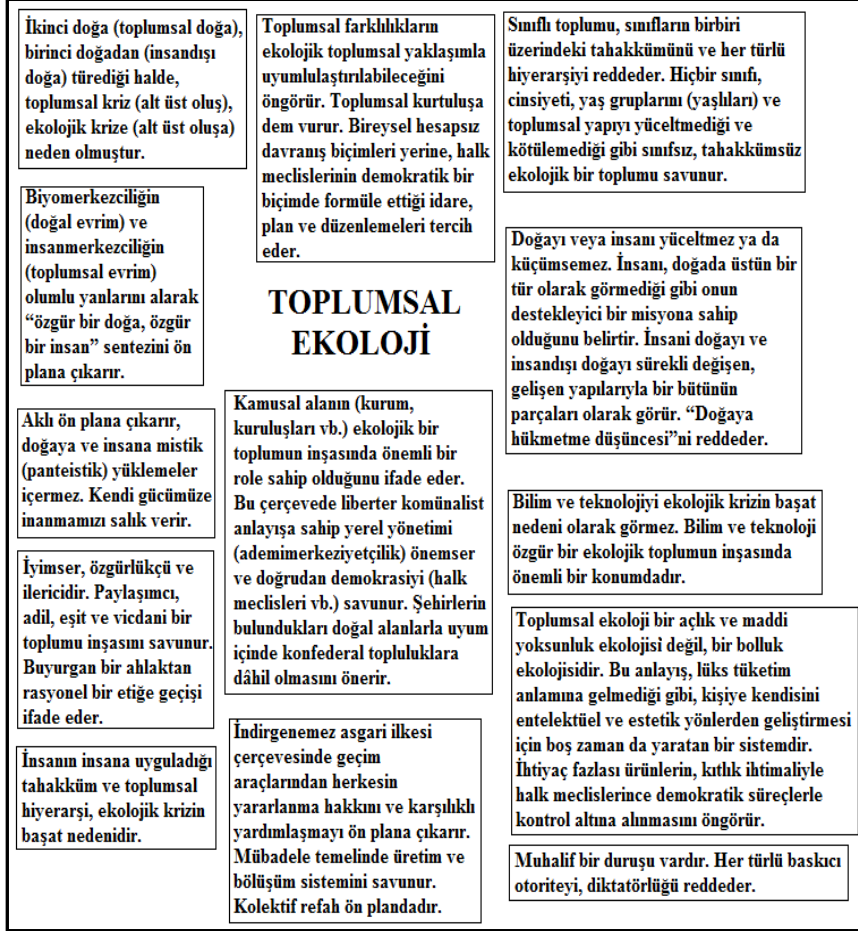
Kaos Ortamında (Çağında) Mekân-İnsan Etkileşimine Bütüncül Bir Bakış: Ekolojik Toplum Paradigması

ekolojistlerin “insanlar”ın veya “insanlığın” yarattığı ekolojik krizlerden söz etme eğilimi, çağımızın toplumsal ve ekolojik sorunları için sömürücü bir toplumun bütün insan kurbanlarını suçlamaya fazlasıyla hevesli olan ayrıcalıklı bir zümrenin ekmeğine yağ sürmüştür.

Ekolojik krizin nedenlerini ne nüfus büyümesinde, ne teknolojiye, ne de doğaüstü bir gücün bizi cezalandırdığı düşüncesinde aramalıyız. O halde krizin sebebi insan değil, *büyü ya da öl* mantığıyla gencin, kadının, işçinin emeğini sömüren, ekolojiyi bir meta olarak gören tahakkümcü hiyerarşik sistemdir. Mevcut ekolojik krizden çıkış yollarını felsefi, bilimsel ve etik temellere dayandırarak çözmeyi amaçlayan ekolojik toplum paradigması sorunun kaynağını tespit ederek çözüm yolları sunmaktadır.

3. Ekolojik Toplum Paradigması

Ekolojik Toplum paradigması, bir yönüyle ekoloji etiğidir. Toplumsal ekolojiye göre doğa, kontrol altına alınması gereken bir meta değildir. Bookchin, insanın doğaya bakışını, davranışını gözden geçirmesini değil, yıkıp yenilemesini ister. İnsanı ve ekolojiyi, meta olarak değil canlı varlıklar olarak görür. Doğayı statik olarak değil dinamik olarak görür. Derin ekoloji, mistik ekoloji hareketleri gibi, insanı ekolojinin kanseri olarak gören toptancı anlayışı reddeder. Milyar dolar sahibi kapitalist sermaye ile Afrika’da açlık sıkıntısı yaşayan çocuğu aynı kefedeki değerlendirmez (Şekil 1).

Şekil 1. Toplumsal ekolojinin ön plana çıkan özellikleri.

3.1. Toplumsal Ekolojinin Doğaya Bakışı

Doğa; durağan değil değişken, basit değil karmaşıktır. Çeşitliliğin az olduğu buzul ekosistemlerinde bir türün yok oluşu bütün ekosistemi yok edebilir. Fakat çeşitliliğin fazla olduğu Amazon ekosistemi gibi ekosistemlerde bir türün yok oluşu doğaya çok kalıcı zararlar vermemektedir.

İnsan, biçimci bakış açısını doğaya dayatarak onu basite indirgememeli aksine doğadaki simbiyotik yaşamı topluma uygulamalıdır. Doğa ve doğanın bir parçası olan toplum sürekli evrim halindedir. Toplumun evrimi mevcut sistem eliyle olumsuz bir yöne evrilmiştir. Ekolojik toplum

paradigması, hiyerarşi ve gerontokrasi ile başlayan toplumun olumsuz yöndeki evrimini olumlu bir hale getirmeyi amaçlar^{39, 40, 41}.

3.2. Ekolojik Toplum Paradigması, Ekolojik Krizden Çıkış için Neyi İnşa Etmeyi Amaçlar?

Ekolojik bir toplum sisteminin inşasına yönelik benzerlikler tarihte mevcuttur. Eksik yanları olmakla birlikte sırasıyla Organik Toplum, Atina Şehir Devletleri ve Paris Seksiyonları ekolojik sistemin önemli örnekleridir. Özgürlükçü yerel yönetim ve Ademi merkezîyetçiliğin temel alındığı Toplumsal Ekoloji inşasının temel amacı, ekoloji ve komünalizm ekseninde doğrudan demokrasiye geçiştir. Bu geçiş mevcut kapitalist sistemin reformunu değil, yıkımını esas alır. Toplumsal sistemde ve birincil doğada yeni bir doğuş, ancak ve ancak eskinin yıkımı ile gerçekleşecektir. Nitekim Immanuel Wallerstein 2015 yılı Ocak ayında yayınlanan “*Kaos Ortasında Yaşamak Acı Verici*” adlı makalesinde: “*Mevcut sistemin varlığını sürdürmeyecek olması aşikârdır. Asıl mesele, bu sistemin yerini neyin dolduracağıdır. Yeni bir sistemin nasıl ortaya çıkacağını bilmezken, mevcut seçenekler arasındaki seçimde etkimiz ne olabilir? Bunu başarabilmek için mevcut sistemi reforme etme hedefli ve “idrak yollarımızı” tıkayan uğraşlar ardında durmamalı, kaotik durumun gerçekçi bir analizinden işe başlamalıyız*” demektedir⁴².

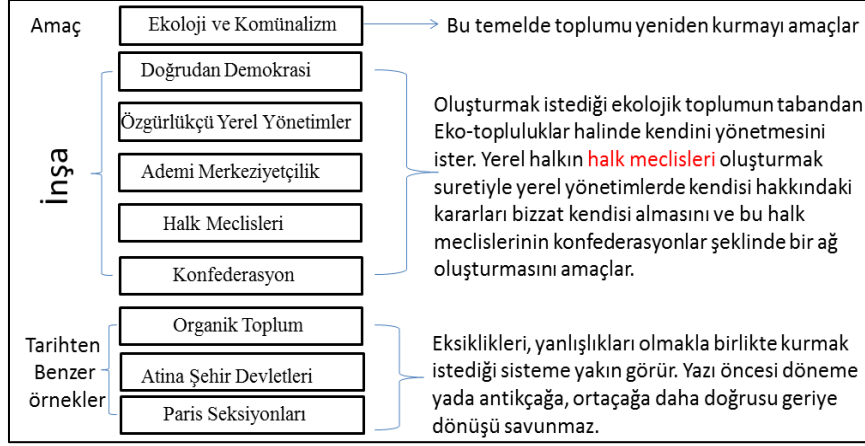
Bu çerçevede söz konusu kaotik durumu bütüncül ve gerçekçi bir şekilde analiz eden Toplumsal Ekolojinin derinlemesine irdelenmesi gereklidir. Aşağıda verilen şemalar, ekolojik toplum paradigmasının amaç ve inşasına yönelik atılması gereken temelleri özlü bir şekilde ifade etmektedir. Burada aynı zamanda toplumsal ve siyasal açıdan yapılması gerekenler anlatılmaktadır (Şekil 2a, b).

³⁹ Murray Bookchin, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013a, s. 9-46.

⁴⁰ Murray Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013b, s. 60.

⁴¹ Murray Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013c, s. 139-168.

⁴² Immanuel Wallerstein, *Kaos Ortasında Yaşamak Acı Verici*, 2015, <http://sendika8.org/2015/01/kaos-ortasinda-yasamak-aci-verici-immanuel-wallerstein/>, Erişim Tarihi: 26.01.2016.

Şekil 2a. Toplumsal Ekolojinin inşasına dair temel notlar.

Hiyerarşi, tahakkümün bütün tarzları, Toplumsal sınıflar ve mülkiyet	
Kentler eko-topluluklara ayrılmalı	Eko-topluluklar, ekosistemlerin kapasitesine uygun biçimde tasarlanmalıdır.
Eko-teknolojiler geliştirilmeli	Kirlenme yaratmayacak yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanmalıdır.
Tahakküm nosyonu insan bilincinin dışına atılmalı	İnsanların yönetimi yerini şeylerin yönetimine bırakmalıdır.
Asgari devlet fikrine karşıdır	Asgari devlet, asgari ölçüde kalamaz.
Ekolojik toplum bir tercih değil, gerekliliktir.	

Şekil 2b. Toplumsal Ekolojinin inşasına dair temel notlar.

Ekolojik toplum paradigması, ekolojik krizden çıkabilmek için aşağıda sıralanan özelliklerin yaşama geçirilmesini önermektedir^{43, 44, 45}.

⁴³ Murray Bookchin, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013a, s. 9-46.

⁴⁴ Murray Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013b, s. 60.

⁴⁵ Murray Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013c, s. 139-168.

1- İkinci doğa birinci doğadan türediği halde, toplumsal kriz (alt üst oluş), ekolojik krize (alt üst oluşa) neden olmuştur. Bunun adına biyosferik kanser denmektedir.

2- İnsanın insana uyguladığı tahakküm ve toplumsal hiyerarşi, ekolojik krizin başat nedenidir.

3- Sınıflı toplumu, sınıfların birbiri üzerindeki tahakkümünü ve her türlü hiyerarşiyi reddeder. Hiçbir sınıfı, cinsiyeti, yaş gruplarını (yaşlıları) ve toplumsal yapıyı yüceltmediği ve kötülemediği gibi sınıfsız, tahakkümsüz ekolojik bir toplumu savunur.

4- Doğayı veya insanı yüceltmez ya da küçümsemez. İnsanı, doğada üstün bir tür olarak görmediği gibi onun destekleyici bir misyona sahip olduğunu belirtir. İnsani doğayı ve insandışı doğayı sürekli değişen, gelişen yapılarıyla bir bütünün parçaları olarak görür. "Doğaya hükmetme düşüncesi"ni reddeder.

5- Biyo-merkezciliğin (doğal evrim) ve insan-merkezciliğin (toplumsal evrim) olumlu yanlarını alarak "*özgür bir doğa, özgür bir insan*" sentezini ön plana çıkarır.

6- Akli ön plana çıkarır, doğaya ve insana mistik (panteistik) yüklemeler içermeyen. Kendi gücümüze inanmamızı salık verir.

7- İyimser, özgürlükçü ve ilericidir. Paylaşımçı, adil, eşit ve vicdani bir toplumu inşasını savunur. Buyurgan bir ahlaktan rasyonel bir etiğe geçişi ifade eder.

8- Muhalif bir duruşu vardır. Her türlü baskıcı otoriteyi, diktatörlüğü reddeder.

9- Bilim ve teknolojiyi ekolojik krizin başat nedeni olarak görmez. Bilim ve teknoloji, özgür bir ekolojik toplumun inşasında önemli bir konumdadır. "*Bir toplum, yalnızca, yaşamı üyeleri için muazzam ölçüde keyifli kılmaya değil, aynı zamanda üyelerinin entelektüel ve kültürel açıdan kendilerini geliştirmelerine imkân tanımak istiyorsa, tekniği ve bilimi karalamak yerine onları mutluluk ve boş zaman vizyonları ile uyumlu hale getirmelidir*".

10- İndirgenemez asgarilik/asgariyet ilkesi çerçevesinde geçim araçlarından herkesin yararlanma hakkını ve karşılıklı yardımlaşmayı ön plana çıkarır. Mübadele temelinde üretim ve bölüşüm sistemini savunur. Kolektif refah ön plandadır. Bu çerçevede toplumsal ekoloji özel ve devlet mülkiyetine itiraz eder.

11- Toplumsal ekoloji bir açlık ve maddi yoksunluk ekolojisi değil, bir bolluk ekolojisidir. Bu anlayış, lüks tüketim anlamına gelmediği gibi, kişiye kendisini entelektüel ve estetik yönlerden geliştirmesi için boş zaman da yaratan bir sistemdir. İhtiyaç fazlası ürünlerin, kıtlık ihtimaliyle halk meclislerince demokratik süreçlerle kontrol altına alınmasını öngörür.

12- Kamusal alanın (kurum, kuruluşlar vb.) ekolojik bir toplumun inşasında önemli bir role sahip olduğunu ifade eder. Bu çerçevede liberter komünalist anlayışa sahip yerel yönetimi (ademimerkeziyetçilik) önemser ve doğrudan demokrasiyi (halk meclisleri vb.) savunur. Şehirlerin buldukları doğal alanlarla uyum içinde konfederal topluluklara dâhil olmasını önerir.

13- Toplumsal farklılıkların ekolojik toplumsal yaklaşımla uyumlulaştırılabileceğini öngörür. Bireysel kurtuluş ve arınmadan ziyade toplumsal kurtuluşu ön plana çıkarır. Bu çerçevede bireysel hesapsız davranış biçimleri yerine, halk meclislerinin demokratik bir biçimde formüle ettiği idare, plan ve düzenlemeleri tercih eder.

14- Toplumsal ekoloji kirlenme ve korunmaya odaklanmak yerine birinci ve ikinci doğanın bütünselliğini gözetken kapsamlı bir yeniden inşâyı savunur.

Sonuç

Toplumsal ekoloji, toplumu ve doğayı yok oluşa sürükleyen krizlerin gerçekçi analizini yapmaktadır. Bookchin, biyosferik kanser halini almış ekolojik ve toplumsal krizlerden çıkış yolları için reformu değil radikal değişimleri savunmaktadır. Doğal olarak Bookchin'in görüşleri tamamıyla doğrudur, eksiksizdir demek mümkün değildir. Ekolojik Toplum Paradigmasının konu ile ilgilenen çevreler tarafından geliştirilmesi ve kendi içerisindeki kimi çelişkilerinin revize edilmesi gereklidir. Bizim bu çalışmada gördüğümüz bazı çelişki ve eksiklikler şunlardır: Toplumsal Ekoloji bir yandan asgari devlet ilkesine şiddetle karşı çıkar, çünkü devlet asgari olmayı kabul etmez, yapısı gereği sürekli iktidar alanını genişletmeyi amaçlar derken, öte yandan devlet kurumlarını özgürleştirmeyi amaçlar. Bunun adını "liberter belediyecilik!" olarak belirtir. Liberter belediyecilik devletsiz belediyecilik midir? Bu konunun daha detaylı işlenmesi gerekir.

Aynı zamanda Bookchin "Vahşi Doğa" kavramını kullanmaktadır. Biz "Vahşi doğa" kavramını sistem tarafından ortaya atılmış insan biçimci yaklaşımın bir ürünü olarak görmekteyiz. Bize göre, doğa ne vahşidir, ne güzeldir, ne çirkindir, ne de zalimdir. Doğaya vahşi denilmesi, onun

Kaos Ortamında (Çağında) Mekân-İnsan Etkileşimine Bütüncül Bir Bakış: Ekolojik Toplum Paradigması

ehlileştirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Doğaya vahşi denilerek adeta insanın olumsuz müdahalesine açık hale getirilmektedir. Vahşi doğa kavramı ile arkaik düşünce, sapık cinsel tercihler, sapkın dinler söylemi arasında fark yoktur. Hepsi de kendisinden olmayanı itibarsızlaştırma amacı taşır.

Ekolojik Toplum Paradigmasının günümüz emperyal düzeninde toplumsal-mekânsal ilişkileri düzenleyebilme olasılığı tartışmalıdır. Bununla birlikte, Toplumsal Ekoloji, doğal mekânın ve toplumun hızla dejenere edildiği Bunalım Çağı'nda bir alternatif oluşturabilecek potansiyele sahiptir. Bundan hareketle Toplumsal Ekoloji Paradigması, alanında yetkin akademisyenlerce ve uygulayıcılarca evrensel, ulusal ölçekte geliştirilmeli ve ülkeleri, idari birimlerini yöneten siyasetçilere rehber olabilecek önerilerde bulunulmalıdır. Bir diğer husus ise Toplumsal Ekolojinin uygulanacağı ülke, bölge, bölüm, yöre veya kesimde global gelişmeler yanında yerel koşulların da dikkate alınması gerçeğidir.

KAYNAKÇA

- Altıok, Metin, *Ekolojik Kriz, Kapitalist Birikimin Sürdürülebilirliği, Gelecek ve Ütopya*, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, 1 (1), İstanbul, 2014, s. 81-98.
- Akkoyunlu, Kıvılcım Ertan, *Çevre Etiği*, Amme İdaresi Dergisi, 31 (1), Ankara, 1998, s. 125-139.
- Aydın, Zülküf, *Genetik Mühendisliği, Azgelişmiş Ülkelerde Yoksulluk ve Gıda Sorunu*, Toplum ve Bilim (85), İstanbul, 2000, s. 108-132.
- Bingöl, Ulaş, *Shakespeare'i Kanon Yapabilmek*, HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature], 1 (1), Diyarbakır, 2015, s. 39-54.
- Bookchin, Murray, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013a.
- Bookchin, Murray, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013b.
- Bookchin, Murray, *Özgürlüğün Ekolojisi, Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013c.
- Bookchin, Murray, *Toplumunu Yeniden Kurmak*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2013d.
- Bookchin, Murray, *Kentsiz Kentleşme, Yurttaşlığın Yükselişi ve Çözülüşü*, Sümer Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Bookchin, Murray, *Kentsiz Kentleşme, Yurttaşlığın Yükselişi ve Çözülüşü, Geleceğin Devrimi, Halk Meclisleri ve Doğrudan Demokrasi*, Dipnot yayınları, Ankara, 2015.
- Chomsky, Noam, Syriza ve Podemos, *Çevre Ülkeleri Sıkboğaz Eden Neo-liberal Saldırıya Karşı Bir Tepkidir*, <http://alternatifsiyaset.net/2015/04/07/chomsky-syriza-ve-podemos-cevre-ulkeleri-sikbogaz-eden-neoliberal-saldiriya-karsi-bir-tepkidir/>, son, 2015, Erişim Tarihi: 26.01.2016.
- Çelik, Mehmet Ali ve Karabulut, Murat, *Yağış Koşullarının Antep Fıstığı (Pistaciavera L.) Biomas Aktivitesi ve Fenolojik Özelliklerine Etkisinin Uzaktan Algılama Verileri Kullanılarak İncelenmesi*, Türk Coğrafya Dergisi, (60), İstanbul, 2013, s. 37-48.

- Çelik, Mehmet Ali., Kızılelma, Yakup, Gülersoy, Ali Ekber, Denizdurduran, Mehmet, *Farklı Uzaktan Algılama Teknikleri Kullanılarak Aşağı Seyhan Ovası Güneyindeki Sulak Alanlarda Meydana Gelen Değişimin İncelenmesi (1990-2010)*, Turkish Studies, 8 (12), Ankara, 2013, s. 263-284.
- Er, E. Gülay, *Siber kültürde Bedenin Görsel Sunumu: SerialExperiments Lain Adlı Anime Üzerine Bir Çözümleme*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 36, İstanbul, 2009, s. 71-91.
- Gills, Barry K., *"Dünya Sistemindeki Hegemonik Geçişler"*, Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills (Der.), *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı? içinde*, Çev. E. Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.
- Gills, Barry, K. ve Frank, Andre Gunder, *"Dünya Sistemindeki Çevrimler, Krizler ve Hegemonik Değişiklikler (MÖ 1700-MS 1700)"*, Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills (Der.), *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı? içine*, Çev. E. Soğancılar, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.
- Harvey, David, *The Enigma of Capital: and the Crises of Capitalism*, Oxford University Press, Oxford, UK, 2011.
- İlhan, Akgün ve Yüce, Nuran, *Türkiye'nin Sulak Alanları*, 2013, <http://akgunilhan.blogspot.com.tr/2013/01/tuz-golu-ve-flamingolar-dr.html>, Erişim Tarihi: 13.03.2016.
- Karaca, Coşkun, Çevre, *İnsan ve Etik Çerçevesinde Çevre Sorunlarına ve Çözümlerine Yönelik Yaklaşımlar*, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, (12), Adana, 2007, s. 19-33.
- Keleş, Ruşen, Hamamcı, Can ve Çoban, Aykut, *Çevre Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Marx, Karl, *Kapital Cilt I*, Sol Yayınları, Ankara, 1978.
- Möngü, Bahtinur, *Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (2), Erzurum, 2013, s. 27-36.
- Mutlu, Ahmet, *Ekolojideki Kaos*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7 (2), Ankara, 2006, s. 181-199.
- Progogine, Ilya, *Kesinliklerin Sonu*, Çev. İ. Şener, İzdüşüm Yayınları, İstanbul, 2004.
- Reyhan, Hakan, *"Ekolojik Emperyalizm Kuramına Giriş: Biyopolitik Bir Kavramsallaştırma"*, Hakan Reyhan, Ahmet Mutlu, H.Hüseyin Doğan,

Ayşen S. Reyhan (Der.), *Sosyal Çevre Bilimleri içinde, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.*

Toffler, Alvin, *Yeni Güçler Yeni Şoklar*, Çev. B. Çorakçı, Altın Kitaplar, İstanbul, 1992.

Turhan, Ethemcan ve Atay, Hande, *Ekosozyalizm Bugüne ve Geleceğe Dair Siyasi Bir Tahayyül*, Ayrıntı Dergi, (8), İstanbul, 2015, s. 137-149.

Türkeş, Murat, Sümer, Utku M. ve Çetiner, Gönül, *Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları*, Tesisat Dergisi, 52, İstanbul, 2000, s. 84-100.

Wallerstein, Immanuel, *Kaos Ortamında Yaşamak Acı Verici*, 2015, <http://sendika8.org/2015/01/kaos-ortasinda-yasamak-aci-verici-immanuel-wallerstein/>, Erişim Tarihi: 26.01.2016.

Zizek, Slavoj, *Ahir Zamanlarda Yaşarken*, Çev. E. Ünal, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

*Kaos Ortamında (Çağında) Mekân-İnsan Etkileşimine Bütüncül Bir Bakış: Ekolojik
Toplum Paradigması*